

UVOD

„Sva ljudska bića rađaju se slobodna i jednaka u dostojanstvu i pravima. Ona su obdarena razumom i sviješću i treba da jedno prema drugom postupaju u duhu bratstva.“ Član 1. „Opšta deklaracija o ljudskim pravima; 10.dec,1948god.“

Boja kože, društveni status, mjesto boravka ne smiju biti elementi koji će odlučivati o nečijoj sudbini. To što je neko bogatiji ne znači da uživa veća prava od manje bogatih ili pak siromašnih osoba. Osnovna ljudska prava ista su za sve posjeduju sva ljudska bića samim tim što su dio čovječanstva, koja dobijamo samim rođenjem. Ljudska prava su važeća i obvezujuća bez Da li poznamo ta prava i da li znamo historiju njihova nastanka na nama je da se zapitamo. Kroz ovaj rad proći ću jedan mali segment ljudskih prava s ciljem da se upoznam s njima.

Sintagma – “ljudska prava” je bez sumnje najučestalija svjetska socio-politička odrednica iskovana u ovom vijeku. Ona, međutim, ima različito značenje u različitim dijelovima svijeta.

Jedan, reklo bi se sofisticiraniji sadržaj dominira ljudskim pravima u zemljama sa razvijenim demokratskim tradicijama, gdje se, ilustracije radi, postavlja ozbiljno pitanje zašto je jedan lokalni voz kasnio nekoliko minuta, ili zašto je objavljena fotografija člana jedne kraljevske porodice neprilično odjevenog. Ili, da li jedan školski udžbenik za niže uzraste ima tzv. opscenog sadržaja? Dijametralno suprotan je sadržaj ljudskih prava u nerazvijenim (uglavnom afričkim) državama, gdje se kao urgentno pitanje postavlja pravo na tzv. održiv razvoj, inače osporen od strane visokorazvijenog svijeta. A sasvim drugačiji je sadržaj ljudskih prava u Istočnom Timoru, ili među australijskim Aboridžinima.

Prije Drugog svjetskog rata, može se reći da su ljudska prava bila kršena (ne više kao danas, ali se tome posvećivalo manje pažnje), ali globalno o tome nije niko brinuo. Nakon Drugog svjetskog rata situacija se drastično mijenja.

Naime, sporadično su države ovisno o potrebi, uglavnom nakon pobuna svog građanstva donosile određene akte koji su garantirali određena prava tom građanstvu (sjetimo se npr. Bill of Rights, Magna Chartae Libertatum, Habeas Corpus Act, Američki Ustav, Velika povelja o ljudskim pravima i slobodama, ...).

Osnov svih ovih dokumenata je, osim loših životnih uslova, oživotvorenje ideje prirodnog prava.

Škola prirodnog prava je nastala u ranom srednjem vijeku. Prirodno pravo je pravo koje svaki čovjek ima na osnovu poretka stvari, odnosno na osnovu ljudske prirode. Ključni problem svake teorije prirodnog prava jeste jasnije definiranje prirodnog poretka na koji se poziva. Već od grčkih sofista priroda važi kao hijerarhijski stepenovani poredak u kome je svakom biću određeno njegovo mjesto. Sve moderne teorije prirodnog prava definišu prirodno stanje kao stanje haosa koje ne odgovara ljudskoj egzistenciji. Prelaz iz prirodnog stanja u civilno moguć je samo posredstvom društvenog ugovora. O ovoj teoriji malo je nepoznatih stvari.¹

U skladu sa teorijom prirodnog prava, govori se o pravima čovjeka i o pravima državljanina. Prava čovjeka su prava koja sva ljudska bića imaju samom činjenicom da egzistiraju kao takva. Prava državljanina su prava koja ustanovljava pravna i politička zajednica za zaštitu pojedinaca. Prava čovjeka se načelno pozivaju na prirodno pravo, a prava državljanina su načelno kodificirana pozitivnim zakonodavstvom. Minimalna prvobitna lista prava sadrži: pravo na život, slobodu, sticanje vlasništva, pravo na težnju ka sreći vlastitim načinom (sloboda religije, mišljenja, govora,...) te pravo na sigurnost. Ova prava su postavljena *negativno* odnosno nasuprot državi, što znači da ih ni država ne smije kršiti. Njima se pojedincu stvara prostor za djelovanje (*sloboda od*). S druge strane, *pozitivna prava* su ona koja se ostvaruju putem učešća pojedinca u funkcioniranju osnovnih ustanova zajednice.²

¹ Beridan, Izet, Leksikon temeljnih pojmova politike – abeceda demokracije, Sarajevo, 1994., str 38

² Ibidem

U XX vijeku klasična prava čovjeka i državljanina postaju dio većine ustava, a uvodi se i druga generacija prava, prvenstveno socijalnih i ekonomskih. Pritom je posebno važan faktor Opća deklaracija OUN kojom se postavlja niz načela i na koju se oslanja čitav niz posebnih konvencija.

Poseban značaj ima Evropska konvencija o ljudskim pravima iz 1950. godine, za koju se vezuje Evropska komisija za ljudska prava, a kasnije i Evropski sud za ljudska prava.

Bosna i Hercegovina je posebna priča. Četiri godine nakon završetka rata, četvrtina njene predratne populacije (oko 1 milion stanovnika), još uvijek ne može da realizuje svoja osnovna ljudska prava poput prava na rad, prava na zdravstveno osiguranje, prava na obrazovanje, najkraće rečeno: pravo na dostojanstven život. I tako gotovo u nedogled, jer je beskrajna lepeza ljudskih prava koja se u Bosni i Hercegovini nažalost krše.

Sloboda vjeroispovijesti, prvi je put u jednom dokumentu o ljudskim pravima pomenuta u Virdžinijskoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1776. godine, kao logična posljedica dekolonizacije i želje tadašnjih stanovnika Amerike da se oslobode jarma koji im je kralj nametao i zbog kojeg su, velikim dijelom i otišli ili protjerani sa prostora Britanije. Iako se u literaturi manje pominje, jedan od razloga progona i odlaska u Ameriku velikog broja stanovnika tadašnjeg Kravljevstva bilo je i protjerivanje protestanata i nemogućnost uživanja vjerskih sloboda.

Od tog perioda pa do danas, nastali su brojni dokumenti o ljudskim pravima koji štite slobodu vjeroispovijesti – bilo individualno ili u kolektivitetu.

Slijedom uvoda, ovaj će završni rad započeti izlaganjem o historijskom nastanku prava i slobode vjeroispovijesti, njegovom mjestu u sistemu ljudskih prava, odnosno značaju u smislu da se pravo na vjeroispovijest smješta u prvu generaciju ljudskih prava.

Nadalje, nešto će detaljnije biti obrazložen sistem legislativnog – kako na međunarodnom, tako i na nacionalnom nivou, uređenja prava na vjeroispovijest, odnosno slobode vjeroispovijesti. Ovaj dio rada za cilj ima davanje uvida u globalni sistem i hronologiju zaštite prava na vjeroispovijest na međunarodnom nivou.

Potom će uslijediti pojašnjenje samog prava, odnosno pojma vjeroispovijesti.

Evropska konvencija o ljudskim pravima (Evropska konvencija) za Evropljane predstavlja najznačajniji dokument za zaštitu slobode vjeroispovijesti. Član 9. posmatran samostalno reguliše slobodu misli, savjesti i vjeroispovijesti, a u korelaciji sa drugim članovima iz Konvencije garantuje slobodu ispovijedanja vjeroispovijesti, njeno kolektivno ostvarivanje, zabranu diskriminacije po osnovnu vjeroispovijesti, te brojna druga pitanja. Iz tog razloga, ovaj dio rada je najznačajniji i najobimniji. Sud za ljudska prava (Sud u Strazburu), javlja se kao osnovni zaštitnik prava iz Evropske konvencije. Nažalost, do sada praksa ovog Suda nije bila bogata presudama čiji je meritum bila povreda slobode vjeroispovijesti, ali očit je porast predmeta pred Sudom sa upravo ovakvim meritumom.

U ovom dijelu rada biće iskazana i druga prava, slobode ili zabrane koje se odnose na vjeroispovijesti, a u direktnoj su korelaciji sa članom 9. Evropske konvencije.

Posljednji, ali nikako najmanje važan segment rada je situacija u Bosni i Hercegovini kada je u pitanju sloboda vjeroispovijesti, uz osvrt na dosadašnje presude Evropskog suda za ljudska prava, čiji je meritum bila ova sloboda, a stranke iz Bosne i Hercegovine, izvještaj o stanju prava i slobodi vjeroispovijesti u Bosni i Hercegovini.

Koristeći historijski i komparativni metod, rad će kreirati sliku o globanom stanju slobode vjeroispovijesti, dok će analitičko-sintetički metod omogućiti razumijevanje njegovog ostvarivanja i najčešće načine zloupotrebe.